

Date Printed: 04/20/2009

JTS Box Number: IFES_64
Tab Number: 116
Document Title: Utmutato es Segedanyag
Document Date: n.d.
Document Country: Hungary
Document Language: Hungarian
IFES ID: CE00836

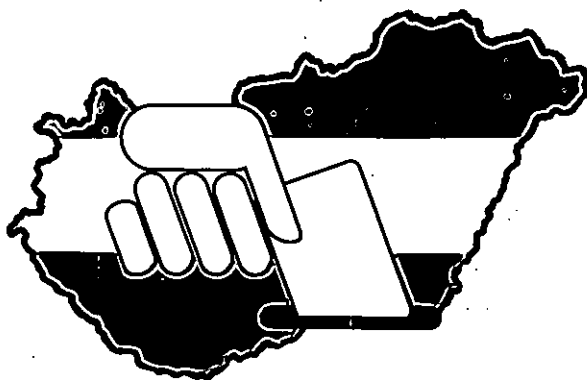

* 6 A B 8 9 5 B 4 - 2 F 3 7 - 4 C 7 4 - B 9 4 5 - A B 4 D 3 2 1 4 E E E 1 *

VÁLASZTÁSI FÜZETEK

32.

**ÚTMUTATÓ ÉS SEGÉDANYAG
A VÁLASZTÁSI ISMERETEK OKTATÁSÁHOZ**

BELÜGYMINISZTERIUM

KÖZPONTI NYILVÁNTARTÓ ÉS VÁLASZTÁSI HIVATAL

VÁLASZTÁSI FÜZETEK

32.

ÚTMUTATÓ ÉS SEGÉDANYAG

A VÁLASZTÁSI ISMERETEK OKTATÁSÁHOZ

Budapest, 1996.

A „Választási füzetek” című sorozat szerkesztője:

Dr. TÓTH ZOLTÁN
a Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal vezetője

Készítette:

Dr. Bencze Géza

Lektorok:

Dr. Dezső Márta
Dr. Gyáni Gábor
Dr. Kara Pál

Kiadványszerkesztő:

Rytkó Emília

Megjelentetését támogatta:

Soros Alapítvány

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS.....	5
II. VÁLASZTÁSOK MAGYARORSZÁGON (1848-1994).....	7
1. A népképviselőt megteremtése (1848-1874).....	7
2. Új törvény – kevesebb jog a századfordulón (1874-1900).....	8
3. Önkormányzati választások a kiegyezés után (1867-1900).....	10
4. Reformtörekvések – harc az általános, egyenlő és titkos választó- jogért (1900-1919).....	11
5. Választójog a két világháború között (1920-1944).....	13
6. Koalíciós időszakból az egypártrendszerbe (1944-1960).....	14
7. Választójogi reform: többes jelölés – pluralizmus nélkül (1960- 1989).....	16
8. Új választójogi törvény – rendszerváltozás (1989-1994).....	17
III. FÜGGELÉK.....	19
1. Magyarország kormányai és az országgyűlési képviselőválasztá- sok (1848-1994).....	19
2. Fogalomtár.....	21
3. Ajánlott irodalom.....	23
4. Fóliacsomag.....	24
1. A választójogosultság alakulása Magyarországon	
2. A választhatóság alakulása Magyarországon	
3. A választás módjának alakulása Magyarországon	
4. Választási kellékeket gyártó cég hírdetése, 1884.	
5. Hírdetmény a választásra jogosultak összeírásáról, 1896.	
6. Választójogi nagygyűlés plakátja, 1910.	
7. Egyéni választókerületi szavazólap, 1994.	
8. A győztes pártok részesedése a parlamenti helyekből, 1861-1994 (%-ban)	
9. A jelölés eredménye az 1994. évi országgyűlési választáso- kon	
10. A választási rendszer a választópolgárok szempontjából	
11. A választási rendszer az országgyűlési képviselők szem- pontjából	
12. A jelölés feltételei	

I. BEVEZETÉS

A „választási oktatói csomaggal” egy olyan hasznos, akár egyénileg, akár csoportosan forgatható, tanulmányozható és feldolgozható segédanyagot kívánunk a nagykorúság küszöbére érkezett, a választásra érett ifjúság kezébe adni, amely újfajta szemléletével, a téma többoldalú megközelítésével hasznosan segítheti a történelemtanítást és az állampolgári ismeretek elsajátítását, valamint a tanárok erre irányuló munkáját.

Az elmúlt évtizednyi időben végbement jelentős szemléleti és tudati változások, a társadalmi és politikai környezet átalakulásai, az azokat mozgató erők és az új tudományos felismerések, a tágabbra nyitott politizálási lehetőségek és igények, a demokratizálódás folyamatának kiszélesedése új feladatokat és kihívásokat jelentenek tanárnak, diáknak egyaránt.

Az új történelem tankönyvek mára már jobban, gyorsabban és nyitottabban követik e változásokat, s ha a nagy folyamatok mozgóinak bemutatását el is végzik, a mögöttes, a hétköznapokhoz jobban kötődő eseményekhez és tényekhez természetesen nem juthat már idő és erő, hely és mód. Olyan ismeretek eshetnek így ki a látókörből, amelyek ugyan akár a hétköznapokban – pl. a tömegkommunikáció legkülönfélébb csatornáin át – eljuthatnak hozzánk, de lényegük tudatosulási szintje esetenként is csak igen alacsony nívón mozog. A tanulók különböző befogadási képessége, eltérő képzettségi foka, a legkülönbözőbb érdeklődési köre még a megtanulandó ismeretanyag átadása esetében is gondot jelenthet. Egy, a tantervtől elkülönülő „ismeretszerzési program” elfogadása még ettől is több bizonytalansággal járhat, eredményességéről nem is szólva.

Hasonló, vagy témájában ehhez közelálló segédanyaggal a történelemtanárok nem igen találkozhattak. Számukra is igen fontos, hogy e segédanyag második részében röviden összefoglalt „választástörténet”-et egyrészt a tananyaghoz, másrészt pedig a tanulóifjúság befogadókészségéhez igazítsák.

A tartalom és a módszer kölcsönhatásának figyelembe vételével, a tanulók képességeinek és képzettségi fokának, érdeklődésüknek megfelelő módszereket kell kiválasztani az ismeretanyag lehető legjobb átadására. Ezt minden bizonnyal elősegíti a lényegében ugyanazon témakört – a választásokat – tárgyaló segédanyag sokszínűsége (olvasókönyv, video- és hangkazetta, fóliaszoroszat) is.

A többféle anyag talán talán így alkalmas lehet arra, hogy felkeltse az érdeklődést, hogy lekösse a figyelmet, hogy valamelyike netán önálló feldolgozó- vagy alkotómunkára serkentse a tanulókat. Ha csupán annyit érünk el vele, hogy a leendő első választók közügyek iránti érdeklődését felkeltjük, s felébresztjük, tudatosítjuk bennük az ezirányú cselekvőkészséget, akkor már nem

hiába állítottuk össze a demokráciára nevelés nagy programján belüli anyagunkat.

Az anyag feldolgozására – tiszteletben tartva a legteljesebb tanári szabadságot – a beszélgető típusú feldolgozást javasoljuk, az anyag egyes részeinek önálló használatát, a szöveg- és forráselemzést, a képanyag megtekintését, majd a megadott – vagy tetszőleges – kérdések alapján az elemzések és válaszok megfogalmazását.

Az anyag tematikája nem igazodik a történelem tankönyvekhez, ha csak annyiban nem, hogy az elmúlt mintegy másfél évszázadnyi időszak választásainak történetét kronologikus rendben tárja elénk. A segédanyagok széles köréből kitetszik, hogy törekedtünk a választások történetéhez kapcsolódó ismeretanyag szemléletes bemutatathatóságához: forrást, dokumentumot, képi- és hanganyagot állítottunk össze, amelyek esetleg tematikus feldolgozását a témák köré csoportosítható kivetíthető fóliaanyag is elősegítheti.

Bízunk abban, hogy az ehhez szükséges eszközháttér – videolejátszó, magneton, írásvetítő – a különböző oktatási intézményekben már rendelkezésre áll, s alkalmazásukkal érthetőbb, színesebb és sokrétűbb lehet az olvasókönyvben foglalt történelmi dokumentum- és forrásanyag feldolgozása. Ennek eredményeként a társadalom jövője számára rendkívül fontos első választáson az arra érett nagykorú ifjúság már az első alkalommal az eddigieknél nagyobb számban jelenik meg, és nagyobb arányban vesz a részt a mindennapi politizálásban, a demokrácia ezen igen fontos alapjainak megteremtésében.

A szerző

II.

Választások Magyarországon (1848-1994)

1. A népképviselőt megteremtése (1848–1874)

A XIX. század nagy európai változásai Magyarországon sem maradtak hatás nélkül, s a kibontakozó reformkorban kezdődő változások a polgári átalakulás felé mutattak. A változások nem hagyhatták érintetlenül a politikai élet egyik legfontosabb színterét, az országgyűlést sem. A reformpárti és liberális ellenzék elsősorban az ún. alsótáblán mutatta meg az erejét, közöttük Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Klauzál Gábor, Ghyczy Kálmán és mások játszottak vezető szerepet. A konzervatív vármegyei önkormányzaton is repedések támadtak, s a számban gyarapodó liberális szellemiségű táblabírák és követek az erősödő reformpárt sorait erősítették.

Az 1847-48-ban Pozsonyban ülésezett utolsó reformországgyűlést elsodorták az 1848. évi márciusi forradalmak. Feloszlásával a feudális, a nemesi kiváltságokra épülő rendi országgyűlések kora lejárt, s egyre szélesebb kapukat tárhattak – a forradalom és a szabadságharc bukása ellenére is – a polgári reformoknak, azok kialakuló intézményrendszerének.

A modern magyar alkotmányosság kiindulópontjának tekintett, 1848-ban szentesített törvények két cikkelye is foglalkozott az országgyűlési képviselőválasztásokkal, a korábbiakhoz képest merőben új viszonyokat teremtve. A *IV. cikkely* három éves ciklusokat állapított meg a most már Pestre helyezett országgyűlésnek, s az *V. cikkelyben* kimondta a választójogosultság alapvető polgári feltételét, azt, hogy nem a rendiség, hanem a népképviselőt alapján választanak. E törvény honosította meg hazánkban az aktív választójogot, megszabta a választójogosultság feltételeit, választókerületeket alakított ki. További cikkelyekben rendelkeztek az alkotmányosság védbástyájának tekintett vármegye ugyancsak népképviselőt alapján történő átalakításáról, a megyei tisztválasztásokról, igaz e kérdéseket már csak egy következő országgyűlésen tárgyalva.

A lakosságnak alig több mint 6%-a jutott – a különböző feltételeknek megfelelően – választójoghoz. Az 1848 júniusában megtartott választásokon a 377 választókerület egynegyedét már a városi polgárság hódította meg.

Az országgyűlést – az első magyar független felelős kormány tagjai és elnöke jelenlétében – 1848. július 5-én a pesti régi Vigadó épületében nyitotta meg István nádor. A képviselőház (a régi alsótábla, az alsóház) a Vigadóban, a felsőház a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében ülésezett a forradalmi időkben.

A szabadságharc bukását követő nyílt abszolutizmus az országgyűléseket 12 esztendeig szüneteltette. Ferenc József császár 1861-re hívta újra össze az országgyűlést, a már említett 1848-as törvények alapján. A választások még

az 1848. évinél is nagyobb érdeklődés mellett zajlottak le országszerte. Az ország legkiválóbb politikusait felvonultató országgyűlés szinte egésze ellenzéki volt, de már ekkor két pártra szakadt, a Deák körül kialakult, a császárral való megegyezéshez közelebb álló ún. Felirati és a Teleki László körül csoportosult, az 1848-as vívmányok visszaállítását a zászlajára tűző ún. Határozati pártra. A parlament két háza végül is a Deák-i javaslatot tette a magáévá, ám a császár az alkotmányos néhány hónapot lezárva, az országgyűlést feloszlatta.

A legközelebbi választásokat 1865 végén tartották meg, s akkor kezdte meg a működését az 1865-68-as országgyűlés, amelynek időszaka alatt – a sorra létrejövő parlamenti pártok által is elfogadva – jött létre 1867-ben a kiegyezés és koronázták magyar királlyá Ferenc Józsefet. Ettől az országgyűléstől ülésezik a parlament folyamatosan a mai napig.

Időközben a két fő képviselőházi párt – Deák Párt, Határozati (Balközép) Párt – vezetésével a ház addigi ideiglenes otthonaiból 1866 áprilisában átvo-
nult az újonnan épült, Ybl Miklós tervezte Sándor Főherceg utcai új Képviselőházba (a felsőház továbbra is a szomszédos Nemzeti Múzeumban maradt). Annak ellenére, hogy az épületet ideiglenesnek szánták, a képviselőknek századunk elejéig otthont adott (ma az Olasz Intézet birtokában van).

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- *Melyek voltak a választójogosultság legfontosabb feltételei az 1848-as törvény szerint?*
- *Kik és milyen arányban nyertek választójogot?*
- *Mikortól ülésezik folyamatosan Országgyűlésünk?*

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk az olvasókönyv I. fejezet 1. és 6. szemelvényét [O/I. 1., 6. szemelvény], a fóliák közül az 1–3. lapot [F/1–3. lap], valamint a „Választások Magyarországon 1848–1990” című videofilm első perceit [V/I./1–3. perc]

2. Új törvény – kevesebb jog a századfordulón (1874–1900)

1874-ig a választásokat az 1848. évi V.tc. , valamint egy sor belügyminiszteri rendelet alapján tartották. A következő választási törvény, az 1874. évi XXXIII.tc. azonban már egy sor – a liberalizmus felé mutató – jelentős változást hozott, s ez kisebb módosításokkal egészen az első világháború végéig alapjaiban megszabta a választások kereteit. A választók addig sem túlzottan magas számát azonban a vagyoni cenzus szigorításával tovább csökkentette, továbbra is megtartotta a szavazás nyílt voltát, s bevezette a képviselőválasztás megkezdése utáni (fél órán belüli) jelöltállítás lehetőségét.

Az új törvény alapján tartott 1875. évi választásokon elsőprő győzelmet aratott a Deák-pártiak soraiból alakult Szabadelvű Párt, a 413 mandátumból 332-őt megszerezve. A párt kormányzati egyeduralma 1905-ig tartott.

Az országgyűlés mindkét házát magába foglaló országház felépítését már 1880-ban törvény rendelte el. A tervpályázaton nyertes Steindl Imre vezetésével 1885 és 1904 között épült fel az ország legnagyobb középülete. A még nem teljesen kész épület felavatására a parlament két házának együttes ülésével a millenniumi ünnepek fénypontjaként került sor 1896. június 8-án, Ferenc József megkoronázásának 29. évfordulóján. Az első rendes ülést 1902 októberében tartották meg a képviselőházi ülésteremben. Az épület ettől kezdődően az országgyűlés otthona.

A választás kiírása után – akkoriban előtte még ritkábban – kezdődött meg a választási küzdelem, a potenciális választók befolyásolása és valamilyen módon történő megnyerése. A mandátumok megszerzéséért vagy megtartásáért minden eszközt bevetettek a pártok és a jelöltek. Mivel a választókat nem szervezték a mai értelemben vett, vagy azokhoz hasonló pártokba, csak a választási kampányokra alakultak meg a legkülönbébb pártok és szervezetek a jelöltek támogatására. Gyakran maga a jelölt személye jelentette magát a pártot.

A jelöltek győzelemre segítésében komoly szerephez jutottak a helyi propagandát szervező kortesek, akik a választókat a legváltozatosabb módszerekkel és eszközökkel igyekeztek befolyásolni, a szavazatukat a jelölt részére megszerezni. A választásokat megelőzően a jelöltek bejárták választókerületüket és – leggyakrabban áldomással, ingyenlakomával egybekötött – gyűléseken ismertették saját ill. pártjuk programját. A helyi hatóságoknak már ilyenkor módjukban állt a nemkívánatos jelöltek korteskörútjai elé akadályokat gördíteni, másokat viszont segíteni, akár „szavazatvásárlás” révén is.

A szavazás a törvény értelmében nyíltan történt, a szavazatszedő bizottság előtt községenként ill. választókerületek szerint jelentek meg az egyik vagy másik párti (vagy ezekről éppen semmit sem tudó) szavazók, akik a bizottság elnöke előtt hangos élőszóval nevezték meg azt a jelöltet, akinek a voksukat szánták. A több szavazatot elnyert jelölt lett a kerület képviselője. Ha azonban csak egyetlen jelölt volt a szavazás megkezdését követő fél óráig, akkor az egész választási procedúra elmaradt. Ez volt minden jelölt legnagyobb vágya.

A mandátumok megszerzéséért folytatott küzdelemben jelentős szerephez jutott a hatalommal való visszaélés, az erőszak, a megvesztegetés s nem a legutolsó helyen a pénz. A korrupció feneketlen mélységei tárultak fel az 1896. évi őszi választások idején, amikor is a hatalmon lévő Bánffy-kormány semmitől sem visszariadva biztosította a kormányzópárt fölényes győzelmét. A durva visszaesések, a csalás ugyan soha nem döntötték el a választások eredményét, de egy-egy, vagy több választókerületben hozzájárulhattak elsősorban a kormánypárti, de gyakran az ellenzéki jelölt győzelméhez, a valós viszonyok megváltoztatásához.

A törvények által fenntartott választójogi cenzus mellett, a szűk választójog fenntartásával továbbra is nyílt szavazással folytak a választások. Kossuth Lajos már 1851. évi alkotmánytervezetében állást foglalt az általános választójog mellett, s ez lett az egyik fő programja az 1870-es évektől a 48-as és függetlenségi pártoknak. A törvényalkotók nagy többsége azonban a nép na-

gyobbik hányadának kizárása mellett volt, a magyar lélektől idegennek tartotta a szavazás titkosságát is, s sorra buktak meg az általános és titkos szavazást követelő programok és tervezetek.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- Milyen *cenzusokat (megkötéseket)* tartalmaztak a múlt századi választójogi törvények?
- Kik voltak a *kortések*, és milyen szerepet játszottak a választásokon?
- Hogyan zajlott le egy adott településen a szavazás?

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk: O/II. 1., 5. szemelvény; F/1–3. lap; V/I./1–3. perc.

3. Önkormányzati választások a kiegyezés után (1867–1900)

A 48-as törvények kiterjesztették a népképviselő elvét az önkormányzatokra, a megvalósításra azonban a kiegyezést követő időig várni kellett. Előbb a vármegyei jogállásról, aztán 1886-ban a községek rendezéséről születtek törvények, amelyek részletesen szabályozták a helyhatósági (vármegyei, törvényhatósági városi és községi) választásokat. A *vármegye* (melynek élén a főispán állott) legfontosabb testülete a törvényhatósági bizottság lett. Tagjai felét választották, másik felét pedig a virilizmus elvén a legnagyobb adófizető polgárok adták, kik választás nélkül kerültek a testületekbe.

A *törvényhatósági jogú város* első embere a polgármester volt, aki az ugyancsak felében virilis polgárokból álló, választott városi tanács élén állott. Budapest székesfőváros első polgára a főpolgármester, első tisztviselője pedig a törvényhatósági bizottság által megválasztott polgármester volt.

A közigazgatási hierarchia alját a *községek* (rendezett tanácsú város, nagyközség, kisközség) foglalták el. Vármegyei felügyeletüket a főszolgabíró látta el, legfőbb szervük a virilizmus elvén alapuló képviselőtestület volt, melyben így felerészben a legtöbb adót fizetők foglaltak helyet a választott képviselők mellett.

A nemesi vármegye önállóságának illúziója erősen élt tovább az önkormányzatok szinte minden szintjén, annál is inkább, mivel az államhatalom 1848-et követően mindent elkövetett annak csorbítása érdekében. A törvényekbe foglalt közigazgatási változások is ezt szolgálták, a közigazgatás centralizálását, államosítását. Erről már Kossuth is szólt 1851-es alkotmánytervezetében, amelyben a községet ügyei intézésében szabadnak és függetlennek tekintette mondván, hogy: „igazgatásának szervezése a községi tagok általános szavazatának sérthetetlen elvén alapszik.”

Az önkormányzatok lényege azonos volt: a helyi társadalom önállóságát választott képviselői szervei útján biztosították, amelyek a legfontosabb ügyekben intézkedtek, határoztak, szabályokat és rendeleteket alkottak, s azokat

saját szerveik által végre is hajtották. A múlt század végének önkormányzati vitái során fogalmazta meg lényegüket Vázsonyi Vilmos akkori ellenzéki politikus: „...Erős jogokban, gazdag kötelességekben, őre az Alkotmánynak; iskolája a szabadságnak; hatalmas szellemben és anyagilag; nem egyes osztályok úri játéka, mely kellemes időtöltésül szolgál; sem könnyű keresetforrás, mely henyélésért kenyeret ad nekik; szabad és demokratikus szervezet, melyhez minden képesített elem hozzáfér...”

A mindenkori ellenzék gyakran tűzte zászlajára az önkormányzatok korszerűsítésének, önállóságuk kiterjesztésének a kérdését, s ez gyakran szerepelt – különösképpen a választások alkalmával – a parlamenti csatározások témájaként is. Az önkormányzatiság kérdése – amely alapjaiban érintette a mindenkor adott választójogi rendszert – századunk közepéig a viták keresztútjében állt, hiszen pl. 1945-ig fenntartotta a virilizmus intézményét.

Az önkormányzati választások során a helyi testületekbe megválasztott, illetve a virilis-listán automatikusan bekerült képviselők a község, a város, a vármegye házában képviselték választóikat. Az országgyűlési választások során megválasztott képviselők az országgyűlés képviselőházában tették – választási ígéreteiknek ilyen vagy olyan mértékben megfelelően – ugyanezt.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- Mit nevezünk önkormányzatoknak?
- Mi volt a virilizmus intézménye?
- Mi volt a szerepe és jelentősége a választói névjegyzéknek?

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk: O/III. 4. és 7. szemelvény; F/5. lap

4. Reformtörekvések – harc az általános, egyenlő és titkos választójogért (1900–1919)

A választásra jogosultak szűk köre miatt (pl. az 1881-ben választásra jogosult 821 241 fő az ország lakosságának 6%-át adta, de az 1914. évben összeírt 1 272 755 választásra jogosult állampolgár is az ország lakosságának csak 6,8%-át képviselte) az 1880-as évek második felétől egyre gyakoribbakká váltak az általános, egyenlő és titkos választójogot követelő mozgalmak, amelyeknek ereje és nagysága a századfordulót követően tovább növekedett. Legfőbb képviselői a különböző munkáspártok, a radikálisabb parasztpártok és a városi polgárság mozgalmi és pártjai voltak. A századunk elején tömegessé váló szociáldemokrata mozgalom egyik fő feladatának tartotta az elavult és igazságtalan választójog gyökeres reformját. Agitációjuk és akcióik elsősorban a fővárosban nagy tömegeket mozgattak meg.

A reform elodázása kormányzati válságot is okozott, ami tovább erősítette a szociáldemokrata és az ellenzéki pártok választójogi harcát. Eredményeként több választójogi tervezet és javaslat látott napvilágot, sőt 1913-ban új választó-

tójogi törvényt is elfogadtak. Ez ugyan alig növelte a választásra jogosultak körét, de lehetővé tette, hogy a választók a fővárosban és a törvényhatósági jogú városokban titkosan szavazhassanak. E törvény szerint azonban az első világháború kitörése miatt választásokra már nem kerülhetett sor, s az előzőekben megválasztott képviselők mandátumát meghosszabbították.

Az általános, egyenlő és titkos választójogért folytatott küzdelem – most már a polgári és demokrata pártok radikálisával is karöltve – tovább folytatódott, sőt az 1917-ben megalakult Demokratikus Választójogi Blokk tevékenységének köszönhetően az első világháború végén fel is erősödött. 1917-ben a kormány a választójog élharcosát, *Vázsonyi Vilmost* – az eddigi egyetlen – választójogi (tárca nélküli) miniszterré nevezte ki. Az 1918 szeptemberében elfogadott választási törvény minden korábbinál demokratikusabb volt. A választásra jogosultak körének jelentős szélesítésével mintegy másfél millióval növelte a választók számát. E törvény szerint sem történtek azonban választások, mivel a politikai események gyors változása következtében mindössze néhány hétig volt érvényben.

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása a polgári államhatalom legfőbb és legfontosabb intézményeinek a megszűnését eredményezte. 1918 novemberében előbb a képviselőház, majd a főrendiház is kimondta feloszlását. A hatalomra került Károlyi-kormány által megalkotott *1918. évi I. néptörvény* értelmében szavazathoz jutott Magyarország minden, bármely hazai élő nyelven írni és olvasni tudó 21. életévét betöltött férfi és 24. évét betöltött nő. E törvény mondta ki nálunk először a női választói és választhatósági jogosultságot.

A kiírt általános és minden megkötöttségtől mentes titkos választójogon alapuló nemzetgyűlési választásokat már a tanácsköztársaság alatt bonyolították le. Ekkor minden 18. életévét betöltött férfi és nő az urnákhoz járulhatott, amikor is Budapesten és a városokban, valamint a községek jelentős hányadában titkos szavazás során választották meg a helyi tanácsokat. A felsőbb tanácsokat – így az országgyűlést helyettesítő Tanácsok Országos Gyűlését is – a szovjet minta szerinti közvetett úton, delegálással „választották” meg. A kommün bukása után a parlamentáris viszonyok mielőbbi folytatása és az alkotmányosság visszaállítása érdekében rendeletileg egykamaras nemzetgyűlést hoztak létre, amely a választójogot illetően alapvető változásokat nem eszközölt, ha csak annyiban nem, hogy gátját képezte mindennemű átalakításnak.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- Melyek voltak a választójogért folytatott küzdelem legfontosabb követelései?
- Miben rejlett az 1918-as választási törvény demokratikus jellege?
- Mi jellemezte a tanácsköztársaság alatti választásokat?

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk: O/IV. 2., 6. és 12. szemelvény; F/6. lap; V/I./4–7. perc)

5. Választójog a két világháború között (1920–1944)

Az 1922-es választójogi rendelet szinte mindenben visszalépést jelentett az 1918-as törvényhez képest. Többek között újólag bevezette a választójogi cenzust, s a nők választójogát 30 évre emelte. A választói jogosultsághoz hasonlóan a képviselőjelöltséget is súlyos feltételekhez kötötte. Budapesten és a törvényhatósági jogú városokban megtartotta ugyan a titkos szavazást, a fővárosi- és környéki választókerületekben pedig bevezette az ún. *lajstromos*-, vagy ajánlási rendszert. E szerint a kerületekben legalább 1500, egyéni választókerületekben pedig 500 választópolgár által aláírt ajánlásra kellett szert tennie a képviselőválasztáson indulni kívánó jelöltnek. A többi városokban és a falvakban visszaállították a választási-szavazási általános többségi elven nyugó nyílt szavazási módot.

Az első világháborút számunkra lezáró trianoni békeszerződés értelmében harmadára zsugorodott ország politikai és gazdasági konszolidációja idején született az addig rendeletekkel szabályozott választójogi kérdéseket részletesen és kimerítően tárgyaló, de az előző rendeletnél többet és újabbat alig adó 1925. évi új választójogi törvény. Az ajánlási rendszer általánossá tételével a választóknak módjuk nyílt a hivatalos jelölteken kívül más jelölteket is állítani. Az ajánlási ívek azonban számos visszaélés forrásává lettek. A törvény szerint három képviselőválasztást is tartottak, előbb 1926. decemberében, majd 1931. júniusában és 1935. március-április fordulóján.

1926-ban újjászervezték az országgyűlés *felsőházát*, elsősorban a történeti múltra hivatkozva, de arra is, hogy az esetleges politikai bizonytalanságokat ellensúlyozhassa. Tagságát méltóság vagy hivatal, választás és kinevezés útján állították össze.

A helyi képviseleti rendszeren lényeges változások hosszú ideig nem történtek, s az első világháborút követően eltörölt virilizmust – a főváros kivételével – is visszaállították. Az önkormányzatiság kereteit mindinkább szűkíteni kívánó kormánypolitika céljait szolgálta a törvényhatóságok szervezetét és hatáskörét szabályozó 1929-es törvény. A választójogot a szegényebb néprétegek irányába tovább szűkítette, még az országgyűlési képviselőválasztási joghoz képest is. A szavazás itt is nyílt maradt.

A következő, az 1938. évi választási törvény a választói jogosultságot meglehetősen részletesen szabályozta, s ezen belül is eltérően a lajstromos és az egyéni választókerületekben. A törvény a képviselők számát 245-ről 260-ra emelte, ebből 135-öt egyéni, 125-öt pedig lajstromos választókerületben kellett megválasztani. A szavazás titkossá és a törvényben meghatározottak kivételével minden választópolgár számára kötelezővé vált.

Az 1939-es választásokat követően új választásra a második világháború kitörése, majd Magyarország hadbalépése következtében már nem került sor, s 1944-ben a képviselők mandátumát egy évvel meghosszabbították. Ez év novemberében ülésezett utoljára az országgyűlés a fővárosban. A képviselők egy része követte Sopronba a dicstelen Szálasi-kormányt, s a december második

felétől pedig a Debrecenben ülésező Ideiglenes Nemzetgyűlés már egy új korszak nyitányát jelentette.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- Melyek voltak az 1920-as évek választási törvényeinek legfontosabb változásai?
- Hogyan alakultak a választások a II. világháború időszaka alatt?

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk: O/V. 4., 10. és 18. szemelvény; F/1–3. lap; V/I./7–10. perc

6. Koalíciós időszakból az egypártrendszerbe (1944–1960)

Az ún. koalíciós időszak első választása három részletben zajlott le. Először 1944. december 13–20. között a keleti országrész 45 helységének választói nagygyűléseken *közfelkiáltással* nyíltan választotta meg az Ideiglenes Nemzetgyűlés 230 képviselőjét. A második menet a fővárosba történt átköltözést követően zajlott le 1945. április 2-án, amikor is 108 képviselőt választottak meg, majd június 24-én a dunántúli képviselőket is megválasztották. Ez utóbbi 160 fővel kiegészülve a parlamentben minden idők legtöbb képviselője, elvileg 498 fő foglalhatott helyet. A baloldali pártok túlsúlya érvényesült, a politikai küzdelmek a Függetlenségi Népfront két pólusa között zajlottak le. A kormányzás ideiglenes jellegét is lezáró, a politikai erőviszonyokat a parlamentarizmus terén tisztázó 1945. november 4-ei választásokon a Független Kisgazdapárt egyértelmű győzelme ellenére a polgári ellenzék a kommunista párttal szemben fokozatosan elveszítette az önálló politizálás lehetőségét.

Az 1945-ös választás volt az első, amelyik egyetlen napon zajlott le. Új választási törvény szabályozta, amely megvalósította az általános, egyenlő és titkos választójogot, négy éves ciklust állapított meg, s nemzetközi mércével mérve is demokratikusnak volt minősíthető.

A kiéleződő pártküzdelmek során felülkerekedő és a Kisgazdapárt hatalmát minden eszközzel visszaszorítani igyekvő Kommunista Párt által kierőszakolt idő előtti választásokra már 1947-ben sor került. A polgári ellenzék korlátok közé történő szorítását célozta a választók és választhatók körének tendenciózus szűkítése, az 1945-ben már bevezetett ajánlási rendszer és a kötött lajstromú szavazás fenntartása. A Kommunista Párt – az ún. *kékcédulákkal* történt csalások segítségével is – a parlament legerősebb pártjává vált, s a demokratikus módszereket mellőzve rövidesen felszámolta az ellenzéki pártokat, de még koalíciós partnerei neki nem tetsző „jobboldalát” is. (Az 1947-es választási törvény lehetővé tette, hogy a választási névjegyzékbe felvett, de valamilyen oknál fogva éppen távol lévők a tartózkodási helyükön szavazhassanak. Ők választójogosultságukat a névjegyzéki kivonattal – amit világoskék cédulára nyomtattak – igazolták. Ez lehetőséget adott a több helyen történő szavazásra.)

A többpárt-rendszer megszüntetése és a szovjet mintájú államberendezkedés kiépítése egyik alapvető lépéseként egyesült 1948 nyarán a két munkáspárt, s a megalakult Magyar Dolgozók Pártja (MDP) már az új erőviszonyokat tükrözte. A többpártrendszer és a koalíciós kormányzás véget ért, s vele együtt járt le az ideje a kötött lajstromú, a választókerületek szerinti választásoknak is. Az 1949 elején megalakult Magyar Függetlenségi Népfront – amelyet a szétvert pártok és maradványaik gyűjtőhelyévé tettek – feladata lett az egypártrendszer keretei közötti választások lebonyolítása. Ez sürgetővé is vált, mivel a gyökeresen átalakult politikai légkörben az MDP szinte akarata szerint tudta megváltoztatni a választási törvényt és két évvel a négyéves ciklus lejártá előtt ismét országgyűlési választásokat tarthattak.

Az 1949. május 15-én megejtett választásokon a népfrontos programmal közös listán indult koalíciós pártok – minden korábbinál nagyobb szavazói részvétellel – a szavazatok több, mint 96%-át szerezték meg (a megválasztott képviselők 71%-a az új párt soraiból került ki). Az igen magas részvételi arányban szerepet játszott a korábbiakat felülmúló mértékű választási agitáció mellett az erkölcsi nyomás és nem utolsósorban az adminisztratív eszközök alkalmazása is. A népköztársaságot kikiáltó parlament törvénybe iktatta az új alkotmányt. Ennek egyik fejezete foglalkozott a választások kérdéseivel, rögzítette annak alapelveit (általánosság, egyenlőség, közvetlenség és titkoság), valamint először mondta ki, hogy valamennyi választójogosult választható is egyben.

A helyi – községi, városi és területi (megyei) – önkormányzatok a korábbi nemzeti bizottságokhoz hasonlóan pártparitásos alapon működtek. A központosító államhatalom szovjet mintára szervezte át a korábbi autonóm önkormányzati szerveket, amelyet az 1950-ben megalkotott első tanácstörvénnyel hajtottak végre. A helyi és területi tanácsok – községi, városi, járási, megyei – választása zárt listás rendszerben egyetlen napon, 1950. október 22-én zajlott le. A négy évvel későbbi második tanácstörvény az egyéni választókerületi rendszert vezette be, amely szerint azonban egy választókerületben csak egyetlen jelölt állítására nyílt lehetőség.

Az 1953-ban esedékes választásokat megelőzően módosításra került a hatályos választási törvény, amely az alkotmányban nyitottan hagyott kérdéseket is érintette. Lényegi változásként a 18. életév betöltéséhez kötötte a választói jogosultságot. A kizáró okokat is jelentősen csökkentette a törvény, s csak a szabadságvesztésüket töltők, a közügyektől eltiltottak, a rendőri őrizetben lévők ill. felügyelet alatt állók és az elmebeteg nem rendelkeztek szavazati joggal. Az előzőekhez képest érdemi változást jelentett, hogy a képviselőket ezt követően nem a pártok jelölték a listára, ezt a feladatot a választópolgárok jelölőgyűléseinek kellett megoldani.

A választási lajstromok összeállítását a megfelelő szintű népfront szervek végezték, a választások lebonyolítása a különféle társadalmi szervezetek bevonásával a tanács apparátusra hárult. Az 1953. május 17-én lezajlott országgyűlési választásokon a szavazók 98,2%-a a népfront jelöltjeire voksolt. Vá-

lasztásokról már nem igen volt értelme beszélni, az adott belpolitikai légkörben a külsőségekkel erőteljesen élő szavazási ceremónia kötelezővé vált, olyan egyszeri vasárnapi programmá, ahol mindenkinek élnie kellett a törvény biztosította jogával. 1954-től a választások lebonyolításában a Hazafias Népfront játszotta a fő szerepet, természetesen a mindenkori pártszempontok maradéktalan figyelembe vételével és végrehajtásával.

A tanácsi választásokról külön törvényt alkottak 1954-ben, de annak alapelvei mindenben megegyeztek az országgyűlési választásokkal. Bevezetésre került az egyéni választókerületi rendszer, de választókerületenként itt is csak egyetlen jelölt állítására nyílt lehetőség.

Az országgyűlés megbízatása 1957-ben járt volna le, de az 1956-os forradalmi események következtében a képviselők mandátumát egy évvel meghosszabbították. Az 1958-ban megalkotott új választási törvény rendelkezett arról, hogy ezt követően együttesen, összevontan és egyetlen napon kerül sor az országgyűlési képviselők és a tanácstagok megválasztására (1970-ben bontották szét a képviselők és a tanácstagok együttes választását). Az együttes választás bizonyos kettőséget is takart, mivel a tanácstagokat egyéni választókerületben, az országgyűlési képviselőket pedig zárt listán kellett megválasztani.

A választások lebonyolítása során egyre jelentősebb – bár az esetek nagy többségében nyilvánvalóan formális – szerephez jutottak a jelölógyűlések, különösképpen attól kezdődően, hogy a jelölés joga kizárólag a szavazó állampolgároké lett.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- *Hogyan zajlottak le és melyek voltak a legfontosabb elemei, lépései az Ideiglenes Nemzetgyűlési választásoknak?*
- *Mi volt az úgynevezett „kékcédula” és mire használták fel?*
- *A kialakuló egypártrendszer hogyan torzította el a választójogi törvényeket?*
- *Melyek voltak a Népfront vezette választások legfontosabb jellemzői?*

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk: O/VI. 4., 5., 9. és 13. szemelvény; F/8. lap; V/I./10–15. perc

7. Választójogi reform: többes jelölés – pluralizmus nélkül (1960–1989)

Két választást követően 1966-ban egységesítették a rendszert annyiban, hogy ezt követően – a lajstromos választás helyett – az országgyűlési képviselők választásában is bevezették az egyéni választókerületeket, s részletesen szabályozták a választói névjegyzék, a választói kerületek, a jelölés, a választás és a pótválasztás kérdésköreit és eljárásait. A törvény által lehetővé tett többes jelöléssel az 1967-es választásokon a 349 mandátum elnyeréséért még csak kilenc alkalommal éltek (igaz mindig az első helyen szereplő jelöltek nyertek),

de 1971-ben már 49 kettős jelölés történt. A közéleti megmérettetésnek, a látzatpluralizmusnak e változatát kevesen vállalták, s 1980-ra helyreállt a „rend”: csupán 15 helyen éltek a kettős jelöltállítás lehetőségével. Az egypártrendszer keretei között a szavazás jellege és tétje alig változhatott meg.

A korábbiakhoz képest újat jelentett az 1983-as választási törvény előkészítésének módja, mivel annak törvénytervezetét – ha érdemben rövid időre is, de – a népfront bizottságok által szervezett ún. össznépi vitára bocsátották. A törvényben a szándék szerint lépések történtek a népképviselőt szélesítésére és hatékonyabbá tételére, a választások előkészítésének és lebonyolításának egyszerűsítésére.

Az 1985. évi választásokkor új elemeket, újraszabályozásokat alig alkalmaztak amellet, hogy a választójog újraszabályozásának szellemében, mintegy új elemként kötelezővé vált (az addigi lehetőség) a kettős és a többes jelölés. A parlamenten belüli érdekképviselőt biztosítása érdekében 35 fős országos listát határozott meg a törvény, s ismét bevezették a pótképviselőt, póttanácsnoki intézményt. Változtattak a választókerületek beosztásán is, s lehetővé tették a lakóhelyüktől távol tartózkodók szavazási lehetőségét.

Az igazi új szint a kettős – ill. többes – jelölés bevezetése jelentette, 294 választókerületben kettős, 58-ban pedig többes jelölés történt a jelölőgyűlésen. Az országgyűlési képviselők száma – a 35-ös országos listán szereplőkkel együtt – 386-ra növekedett.

Az 1985-ben megválasztott országgyűlés későbbi tevékenysége hozzájárult a *politikai pluralizmus* újjáéledéséhez, majd térnyeréséhez. Jóllehet a képviselők visszahívásának lehetősége már 1983-tól lehetővé vált, először mégis a többpártrendszer csirái kialakulásakor éltek vele. Az 1989 nyarán lefolytatott képviselői pótválasztásokon már több párt jelöltje küzdött egy-egy parlamenti helyért, s ezeket rendre vagy a független jelöltek, vagy pedig a közös jelölteket állító *ellenzéki pártok* nyerték el.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- *Hogyan módosult, változott a választási rendszer az 1970-80-as évek folyamán?*
- *Mi volt a kettős – illetve többes – jelölés lényege?*

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk: O/VII. 4. és 10. szemelvény; F/8. lap; VII./15–18. perc)

8. Új választójogi törvény – rendszerváltozás (1989–1994)

A fokozatosan kialakuló többpártrendszer keretei között folytatott többoldalú tárgyalásokon megállapodás született az ún. sarkalatos törvényekről, amelyek alapján a parlament többek között az országgyűlési képviselők választásáról szóló új törvényt elfogadta. A demokratikus elveken felépülő *1989. évi XXXIV. törvény* a politikai pluralizmus keretei között biztosította a szabad választá-

sok feltételrendszerét, rendelkezett a választások valamennyi részletkérdéséről, megeremtve ill. megerősítve ezzel a törvényesség és a tisztaság garanciáit. Önáló fejezetben rögzítette a választások legfontosabb alapelveit: a választójog általánosságát és egyenlőségét, a szavazás közvetlenségét és titkosságát.

Ennek szellemében zajlottak le 1990 tavaszán a többpártrendszeren alapuló választások Magyarországon. A március 25-én megtartott első választási fordulón a korábban megszokott közel 100%-os részvételi arány helyett a választásra jogosultak 65,8%-a járult az urnákhoz. Az április 7-én megtartott második választási fordulón 45,4%-os volt a részvételi arány. A választásokon – több mint négy évtized után – az állampárttal szembeni ellenzéki erők kerültek ki győztesen. A békés úton végbement rendszerváltozásban igen komoly szerep jutott az új választójogi törvényeknek és az ehhez kapcsolódó jogszabályoknak. A választópolgárok akaratóból és döntése alapján jött létre a többpárti parlament és jöttek létre a demokratikus helyi önkormányzatok.

A következő, 1994-es országgyűlési képviselőválasztásokat a többször módosított, de a lényegét alapvetően megtartó 1989-es választójogi törvény keretei között tartották meg. Így változatlanul maradt a rendszer vegyes jellege; az egyéni és listás választás (176 egyéni választókerületből, 210 pedig listán – ebből 152 a területi listán, 58 pedig az országoson – szerezhettek mandátumot), s a választások is két fordulóban zajlottak le (május 8-án és 29-én). Mindkét fordulóban néhány százalékkal többen mentek el szavazni, mint a rendszerváltást eredményező 1990. évi alkalmával, jelezve ezzel is a tényt, hogy az választópolgárok felismerték a választások megnövekedett fontosságát és tétjét.

Feldolgozásra ajánlott kérdések:

- *Hogyan befolyásolta a politikai berendezkedés a választási rendszert?*
- *Miben segítette a politikai pluralizmus kialakulását a választási rendszer és átalakulása?*

A fejezethez kapcsolódóan ajánljuk O/VIII. 1., 3. és 8. szemelvény; F/7. és 9–12. lap; V/I./18–20. perc, továbbá „Az országgyűlési választások rendszere” című videófilmet, valamint annak két önálló részét: „A választási rendszerek alkotmányjogi és történeti kérdései”, és az „Országgyűlési választások a gyakorlatban”.

III. Függelék

1. Magyarország kormányai és az országgyűlési képviselőválasztások (1848–1994)

A választás időpontja	A kormányok időrendben	
1848. június	1848. III. 17.–1848. X. 2.	Batthyány-kormány.
	1849. V. 2.–1849. VIII. 11.	Szemere-kormány
1861. március 1.–április 7.		
1865. november 10.– december 11.	1867. II. 20.–1871. XI. 14.	Andrássy-kormány
1869. március 9.–április 13.	1871. XI. 14.–1872. XII. 5.	Lónyay-kormány
1872. június 12.–július 9.	1872. XII. 5.–1874. III. 21.	Szlávy-kormány
	1874. III. 21.–1875. III. 2.	Bittó-kormány
	1875. III. 2.–1875. X. 20.	Wenckheim-kormány
1875. július 1.–augusztus 18.	1875. X. 20.–1890. III. 15.	Tisza Kálmán kormánya.
1878. augusztus 5 -14.		
1881. június 24.–július 3.		
1884. június 13-22.		
1887. június 17.–július 26.	1890. III. 15.–1892. XI. 19.	Szapáry-kormány
1892. január 29.–február 3.	1892. XI. 19. -1895. I. 15.	Wekerle első kormánya
	1895. I. 15.–1899. II. 26.	Bánffy-kormány
1896. október 29.–november 4.	1899. II. 26.–1903. VI. 27.	Széll-kormány
1901. október 2-9.	1903. VI. 27.–1903. XI. 3.	Khuen-Héderváry első kormánya
	1903. XI. 3.–1905. VI. 18.	Tisza István első kormánya
1905. január 26.–február 4.	1905. VI. 18.–1906. IV. 8.	Fejérváry-kormány
	1906. IV. 8.–1910. I. 17.	Wekerle második kormánya
1906. április 29.–május 8.	1910. I. 17.–1912. IV. 22.	Khuen-Héderváry második kormánya
1910. június 1-10.	1912. IV. 22.–1913. VI. 10.	Lukács-kormány
	1913. VI. 10.–1917. VI. 15.	Tisza István második kormánya
	1917. VI. 15.–1917. VIII. 23.	Esterházy-kormány

A választás időpontja	A kormányok időrendben	
	1917. VIII. 23.–1918. X. 31.	Wekerle harmadik kormánya
	1918. X. 31.–1919. I. 19.	Károlyi Mihály kormánya
	1919. I. 19.–1919. III. 21.	Berinkey-kormány
	1919. III. 21.–1919. VIII. 1.	Forradalmi Kormányzótanács
1919. április 7-10.	1919. VIII. 1.–1919. VIII. 6.	Peidl-kormány
	1919. VIII. 7.–1919. VIII. 15.	Friedrich-kormány, ideiglenesen megbízva
	1919. VIII. 15.–1919. XI. 24.	Friedrich-kormány
	1919. XI. 24.–1920. III. 15.	Huszár-kormány
1920. január 25-26.	1920. III. 15.–1920. VII. 19.	Simonyi-Semadam-kormány
	1920. VII. 19.–1921. IV. 14.	Teleki első kormánya
	1921. IV. 14.–1931. VIII. 24.	Bethlen-kormány
1922. május 28.–június 18.		
1926. december 14-15.		
1931. június 28-30.	1931. VIII. 24.–1932. X. 1.	Károlyi Gyula kormánya
	1932. X. 1.–1936. X. 12.	Gömbös-kormány
1935. március 31.–április 7.	1936. X. 12.–1938. V. 14.	Darányi-kormány
	1938. V. 14.–1939. II. 16.	Imrédy-kormány
	1939. II. 16.–1941. IV. 3.	Teleki második kormánya
1939. május 28-29.	1941. IV. 3.–1942. III. 9.	Bárdossy-kormány
	1942. III. 9.–1944. III. 22.	Kállay-kormány
	1944. III. 22.–1944. VIII. 29.	Sztójay-kormány
	1944. VIII. 29.–1944. X. 16.	Lakatos-kormány
	1944. X. 16.–1945. III. 28.	Szálasi-kormány
1944. december 13-20.	1944. XII. 22.–1945. XI. 15.	Ideiglenes nemzeti kormány
1945. április 2.		
1945. június 24.		
1945. november 4.	1945. XI. 15.–1946. II. 4.	Tildy-kormány
	1946. II. 4.–1947. V. 31.	Nagy Ferenc kormánya
	1947. V. 31.–1948. XII. 10.	Dinnyés-kormány
1947. augusztus 31.	1948. XII. 10.–1952. VIII. 14.	Dobi-kormány
1949. május 15.	1952. VIII. 14.–1953. VII. 4.	Rákosi-kormány
1953. május 17.	1953. VII. 4.–1955. IV. 18.	Nagy Imre első kormánya

A választás időpontja	A kormányok időrendben	
	1955. IV. 18.–1956. X. 24.	Hegedűs-kormány
	1956. X. 24.–1956. XI. 4.	Nagy Imre második kormánya
	1956. XI. 4.–1958. I. 28.	Kádár első kormánya
	1958. I. 28.–1961. IX. 13.	Münnich-kormány
1958. november 16.	1961. IX. 13.–1965. VI. 30.	Kádár második kormánya
1963. február 24.	1965. VI. 30.–1967. IV. 14.	Kállai-kormány
1967. március 19.	1967. IV. 14.–1975. V. 15.	Fock-kormány
1971. április 25.	1975. V. 15.–1987. VI. 25.	Lázár-kormány
1975. június 15.		
1980. június 8.		
1985. június 8.	1987. VI. 25.–1988. XI. 24.	Grósz-kormány
	1988. XI. 24.–1990. V. 23.	Németh-kormány
1990. március 25. és április 8.	1990. V. 23.–1993. XII. 21.	Antall-kormány
	1993. XII. 21.–1994. VII. 15.	Boross-kormány
1994. május 8. és 29.	1994. VII. 15. –	Horn-kormány

2. Fogalomtár

Aktív választójog

a törvényekben megszabott feltételek megléte esetén az állampolgár joga a választásban való részvételre, azaz a szavazás joga. A szavazójoggal rendelkező jelöltet állíthat, részt vehet a választási kampányban, tevékenykedhet a választási bizottságok munkájában, a választás napján szavazhat. A választójog gyakorlása a választópolgár szabad elhatározásán alapul;

Cenzus

a választójogosultság bizonyos feltételekhez (vagyonai állapot, műveltségi szint, állandó lakóhely, adott korhatár, nem, faj stb.) kötése;

Független jelölt

az a jelölt, akit nem jelölő szervezet, hanem meghatározott számú választópolgár állít;

Helyi választási bizottság

a településen működő választási bizottság;

Időközi választás

az egyéni választókerületben, ha a választás második fordulója is érvénytelen, vagy ha az egyéni választókerület képviselőjének, illetőleg a polgármesternek a megbízatása valamely oknál fogva megszűnik, időközi választást kell tartani;

Jelölés	javaslattétel az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzatok tagjainak kiválasztására, amelynek szabályait a választási eljárásokra vonatkozó jogszabályok tartalmazzák;
Jelölő szervezet	a pártok működéséről és gazdálkodásáról, valamint az egyesülési jogról szóló 1989. évi törvények szerint bejegyzett társadalmi szervezetek;
Képviselő	az állampolgárok által választott személy, aki választókat képviseli az állami ügyeket intéző testületekben.
Képviselőtestület	a kisebb területi önkormányzatokat irányító testület, melynek tagjai – korábban csak részben – útján nyerik el tisztségüket;
Kisebbségi szervezet	olyan társadalmi szervezet, amely – a bírósági bejegyzés szerint – nemzeti és etnikai kisebbséget képvisel;
Kortes	a választások alkalmával a szavazók megnyerésében közreműködő személy, szavazatokat toborzó, szavazatokat gyűjtő megbízott;
Mandátum	az országgyűlési képviselők, az önkormányzati tagok részére a választási szervek által kiadott választói megbízólevél;
Névjegyzék	a választójoggal rendelkező állampolgárokról készített hivatalos összesítés;
Önkormányzat	a helyi szervezeteknek biztosított jog, hogy meghatározott feladatokat önállóan, a központi kormányzati szervektől függetlenül lássanak el, képviseleti vagy választott szerveik révén;
Parlament	választott törvényhozó testület, illetve ennek tanácskozó helye;
Passzív választójog	a képviselővé választás feltételeit tartalmazza. Alapja az aktív választójog, valamint a magyarországi állandó lakóhely;
Választás	a választásról jelenleg az Alkotmány és a többszörösen módosított 1989. évi XXXIV. tv. rendelkezik, amely szerint a választás általános és egyenlő, a szavazás közvetlen és titkos. Általánossága értelmében minden nagykorú magyar állampolgár joga a választás és a választhatóság, ha lakóhelye Magyarországon van, s a választás idején az országban tartózkodik. Egyenlősége azt jelenti, hogy minden választásra jogosultnak csak egy szavazata van, amelyeknek értéke azonos;
Választási kampány	választási program ismertetése, jelölt, lista, jelölő szervezet népszerűsítése, választási gyűlés szervezése, adományok gyűjtése, önkéntesek igénybevétele;
Virilizmus	a választási rendszer eleme, ami biztosította, hogy az önkormányzati testületek tagjainak egy jelentős része a legtöbb adót fizetők, általában a legvagyonosabbak köréből kerüljön ki.

3. Ajánlott irodalom

- A magyar országgyűlés története 1867–1927. [szerk. Balla Antal]. Bp. 1927.
- A magyar parlament 1944–1949. Tanulmányok. [szerk. Hubai László és Tombor László]. Gulliver Könyvkiadó, Bp. 1991.
- A többpártrendszer kialakulása Magyarországon 1985–1991. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1991.
- Alkotmánytan. [szerk. Kukorelli István]. Bp. 1995.
- BALOGH SÁNDOR: Választások Magyarországon 1945. A fővárosi törvényhatósági és nemzetgyűlési választások. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1984.
- BALOGH SÁNDOR–IZSÁK LAJOS: Pártok és pártprogramok Magyarországon 1944–1948. Tankönyvkiadó, Bp. 1979.
- BEÉR JÁNOS: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon 1945–1960. Bp. 1962.
- BOGDÁN TIBOR–SZILÁGYINÉ FARKAS ZSUZSA–TÓTH ZOLTÁN: Pártok és választások. A pártokról és választásokról szóló törvény magyarázata. Bp. 1990.
- BÖLÖNY JÓZSEF: Magyarország kormányai 1848–1992. Akadémiai Könyvkiadó, Bp. 1992.
- CSIZMADIA ANDOR: A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. Az első népképviselői választások Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1963.
- CSIZMADIA ANDOR–KOVÁCS KÁLMÁN–ASZTALOS LÁSZLÓ: Magyar állam- és jogtörténet. Tankönyvkiadó, Bp. 1978.
- DEZSŐ MÁRTA–BRAGYOVA ANDRÁS: A választási rendszerek általános vonásai és a jelölések a nyugat-európai országokban. MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, Bp. 1990.
- IZSÁK LAJOS: A koalíció évei Magyarországon 1944–1948. Kozmosz könyvek, Bp. 1986.
- IZSÁK LAJOS: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944–1949. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1983.
- IZSÁK LAJOS–PÖLÖSKEI FERENC–ROMSICS IGNÁC–SZERENCSES KÁROLY–URBÁN ALADÁR: Magyarország miniszterelnökei 1848–1990. Cégér Könyvkiadó, Bp. 1993.
- KUGLER GÉZA: A képviselőház a múlt és jelen időszakban. Bp. 1901.
- KUKORELLI ISTVÁN: Az alkotmányozás évtizede. Közjogi, politikai tanulmányok, parlamenti jegyzetek. Bp. 1995.
- Magyarországi pártprogramok. [szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc és Pölöskei Ferenc]. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1991.

- MÉREI GYULA: A magyar polgári pártok programjai 1867–1918. Akadémiai Kiadó, Bp. 1971.
- Országgyűlési emlékkönyv. [szerk. Farkas Albert]. Pest, 1867.
- Országgyűlési kézikönyv. [szerk. Soltész István]. Parlamenti Módszertani Iroda, Bp. 1992.
- Országgyűlési választások Magyarországon 1848–1990. [szerk. Ihász István]. Kiállítási katalógus, Bp. 1992.
- Önkormányzati választások 1990. [szerk. Bóhm Antal–Szoboszlai György]. MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp. 1992.
- Önkormányzati választások 1994. Politikai szociológiai körkép. [szerk. Bóhm Antal–Szoboszlai György]. MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp. 1996.
- Parlamenti képviseléválasztások 1920–1990. Magyarország XX. századi választási atlasza. Tanulmányok. [szerk. Földes György és Hubai László]. Politikatörténeti Alapítvány, Bp. 1994.
- Parlamenti választások 1990. [szerk. Szoboszlai György]. MTA Társadalomtudományi Intézete, Bp. 1990.
- Parlamenti választások 1994. [szerk. Bóhm Antal, Szoboszlai György]. MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp. 1995.
- RUSZOLY JÓZSEF: A választási bírászkodás Magyarországon 1848–1948. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1980.
- Szabadon választott. Parlamenti almanach, 1990. [szerk. Somfai Péter, Király Ferenc és Lasz György]. Bp. 1990.
- SZATMÁRI MÓR: Hús esztendő parlamenti viharai. Bp. 1928.
- SZIVÁK IMRE: Országgyűlési képviseléválasztás és curiai bírászkodás codexe. Bp. 1901.
- Választási füzetek 1–29. Sorozat [szerk. Tóth Zoltán]. BM Választási Iroda, Bp. 1994–
- VÁZSONYI VILMOS: Miért kell és milyen lesz a választójog reformja? A választójogi javaslat általános indoklása. Bp. 1918.
- VIDA ISTVÁN: Koalíció és pártharcok 1944–1948. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1986.
- VUTKOVICH SÁNDOR: A kötelező szavazás. Pozsony, 1903.

4. Fóliacsomag

1.

A VÁLASZTÓJOGOSULTSÁG ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON (a fontosabb választójogi törvények alapján)

Törvény	Törvényhozó testület	Nem	Kor	Állampolgárság	Műveltségi cenzus	Vagyoni cenzus	Egyéb jogcím
1848: V.	országgyűlés	férfi	20	magyar	jövedelemre való tekintet nélkül: doktor, sebész, ügyvéd, művész, lelkész...	300 ft. értékű föld vagy ház, 1/4 telek, 100 ft. évi jövedelem, ipari műhely...	városi polgárok, akik 1848 előtt is választók voltak
1874: XXXIII.	országgyűlés	férfi	20	magyar	... valamint okleveles gazdák, erdészek, bányászok...	városi ház, 1/4 telek, 16 ft. jövedelmet adó föld, 105 ft. állami adót fizetők...	akik 1848 előtt is
1925: XXVI.	országgyűlés	férfi	24	10 éve magyar állampolgár	elemi népiskola 4.o., felsőfokú végzettség korhatár nélkül		az 1918. évi névjegyzékbe felvettek, ha ugyanott laknak
		nő	30		elemi népiskola 6.o....	saját vagyonából vagy jövedelméből eltartja magát	3 vagy több gyermeke van
1945: VIII.	nemzetgyűlés	férfi nő	20	1945. IX. 1-én az 1938 előtti határokon belül lakott			akik a németek és a fasiszták ellen hevesen harcoltak
1949: IX.	országgyűlés	férfi nő	20	január 1-én Magyarországon lakott			
1989: XXXIV.	országgyűlés	férfi nő	18	magyar			

2.

A VÁLASZTHATÓSÁG ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON (a fontosabb választójogi törvények alapján)

<i>Törvény</i>	<i>Jogosultság</i>	<i>Kor</i>	<i>Főbb kizáró okok</i>
1848: V.	aktív választójog magyarul tudás	24	
1874: XXXIII.	aktív választójog magyarul tudás	24	
1925: XXVI.	aktív választójog	30	büntetőeljárás alatt áll, a tanácsköztársaság alatt funkciót vállaltak
1945: VIII.	aktív választójog	20	fegyveres erők tagjai, legfőbb tisztviselők működési területükön
1949: IX.	aktív választójog	20	...valamint bizonyos pártok tagjai, fasiszta sajtó kiadója
1989: XXXIV.	aktív választójog magyarországi lakhely		a) cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt áll; b) közügyek gyakorlásától eltiltott; c) szabadságvesztés büntetését tölti; d) intézeti kényszergyógykezelés alatt áll

3.

A VÁLASZTÁS MÓDJÁNAK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON (a fontosabb választójogi törvények alapján)

<i>Törvény</i>	<i>Jelölés</i>	<i>Választóke- rület</i>	<i>Szavazás</i>	<i>Mandátum megszerzése</i>	<i>Időtartama</i>	<i>Országgyűlési képviselők száma</i>
1848: V.	bármely választó ajánlhat egy főt	egyéni	nyílt	általános többséggel		377
1874: XXXIII.	... a választás megnyitása utáni 1/2 óráig írásban	egyéni	nyílt	általános többséggel	1865-től 3 év	413
1925: XXVI.	10 000 választó vagy a választók 15%-a írásban	egyéni ----- részlegesen lajstromos	nyílt ----- titkos és kötelező	általános többség ----- lajstromokra eső szavazatok arányában	5 év	245
1945: VIII.	a pártok a vál. előtti 15. napig a választókerület- ben ----- országos lajstrom	választóke- rületi pártlajstrom ----- pártok országos lajstroma	----- titkos	12 ezer szavazat=1 mandátum ----- a szavazatok arányos elosztása	4 év	421
1949: IX.		lajstromos	titkos	16 ezer szavazat=1 mandátum	4 év	402
1953: II.	tömegszervezetek, üzemek stb. jelöltjei közül a Népfront javasol	lajstromos	titkos	33 ezer lakosra 1 képviselő	4 év	298
1983: III.	választópolgárok jelölőgyűlései 2 vagy több személyt ----- Hazafias Népfront	egyéni ----- országos lista	titkos	általános többség	5 év	386
1989: XXXIV.	egyéni választókerületben 750 ajánlással ----- területi listán pártok	egyéni ----- országos lista	titkos	szavazatok több mint 50%-a ----- listán a szavazatok arányában	4 év	386

ALAPÍTOTT 1842.

RIMBOLD & S.

BUDAPESTEN, Múzeum-kör 20.

ZASZLÓ

ÉS DISZITÉSI GYIKKER GYÁRA.

Választási zászlók

116ja 40 koros 10 frty

Választási

JELVÉNYEK

1000 darab 5 lyéből felülről.

Választási tollak

legnagyobb választásokra.

1000 darab 5 lyéből felülről.

Diszítési czikkek

u. m.

zászlók, lobogók, czimerek, transparen-
tek, lámpások, papírlóghajók, tüzijáté-
kek stb.

1884. évi Állami Aranyérem díjazott.

5.
HÍRDETMÉNY A VÁLASZTÁSRA JOGOSULTAK ÖSSZEÍRÁSÁRÓL,
1896

1896. II. 11.

Hirdetmény.

Gyöngyös város halósága részéről ezennel közhirre tételük, hogy a 2 évben kilépő városi képviselők helyeinek betöltéséhez összeállított

választók névjegyzéke

az 1896. XXII. t.-sz. 39. §-a értelmében a polgármesteri hivatalban
**1. év február hó 11. napjától 2. év febr.
15. napjáig bezárólag öt napon át
közzemlére kitétetik**

Mi azzal hozatik az érdekeltektől gyöngyösi lakosok tudomására, hogy a fenti időben és helyen kitélt névjegyzék a hivatalos órák alatt megtekinthetik s az ellen nemzeti eszrevételeiket a kitélt követő öt napon át vagyis február 20-ig Gyöngyös város közigazgatási iktató-hivatalához írásban benyújthatják.

Kelt Gyöngyösön, 1896. február 8-án tartott tanácsülésből

Balogh Gyula.

polgármester.

Kereskedelmi alkalmazottak! Kartársak!

Magyarország munkássága és tiszteletteljesen gondolkodó polgársága felemeli tiltakozó szavát a „nemzeti” kormánynak
 leujabb merénylete,

a plurális és nyílt szavazás ellen.

A kereskedelmi alkalmazottaknak is a harctérre kell sietniük,
 hogy mennél többen legyenek azok, akik az

általános, titkos és egyenlő választójog
 érdekében sikra szállanak.

Kartársak! A belügyminiszter jogfosztó terve ellen és a
becsületlen választójog megvalósítása érdekében
f. hó 8-án, vasárnap délelőtt 10 órakor,
a Lippert-féle vendéglő nagytermében
 (VII. kerület, Erzsébet-körút 13. szám, Dohány-utca sarkán)

nyilvános nagygyűlést

tartunk. Az öntudatos kereskedelmi alkalmazottak tömegét
 elvárjuk a gyűlésre.

7.
EGYÉNI VÁLASZTÓKERÜLETI SZAVAZÓLAP

Szavazólap
Országgyűlési képviselők választása
1994. május 8.
Bács-Kiskun megye 1. sz. választókerület

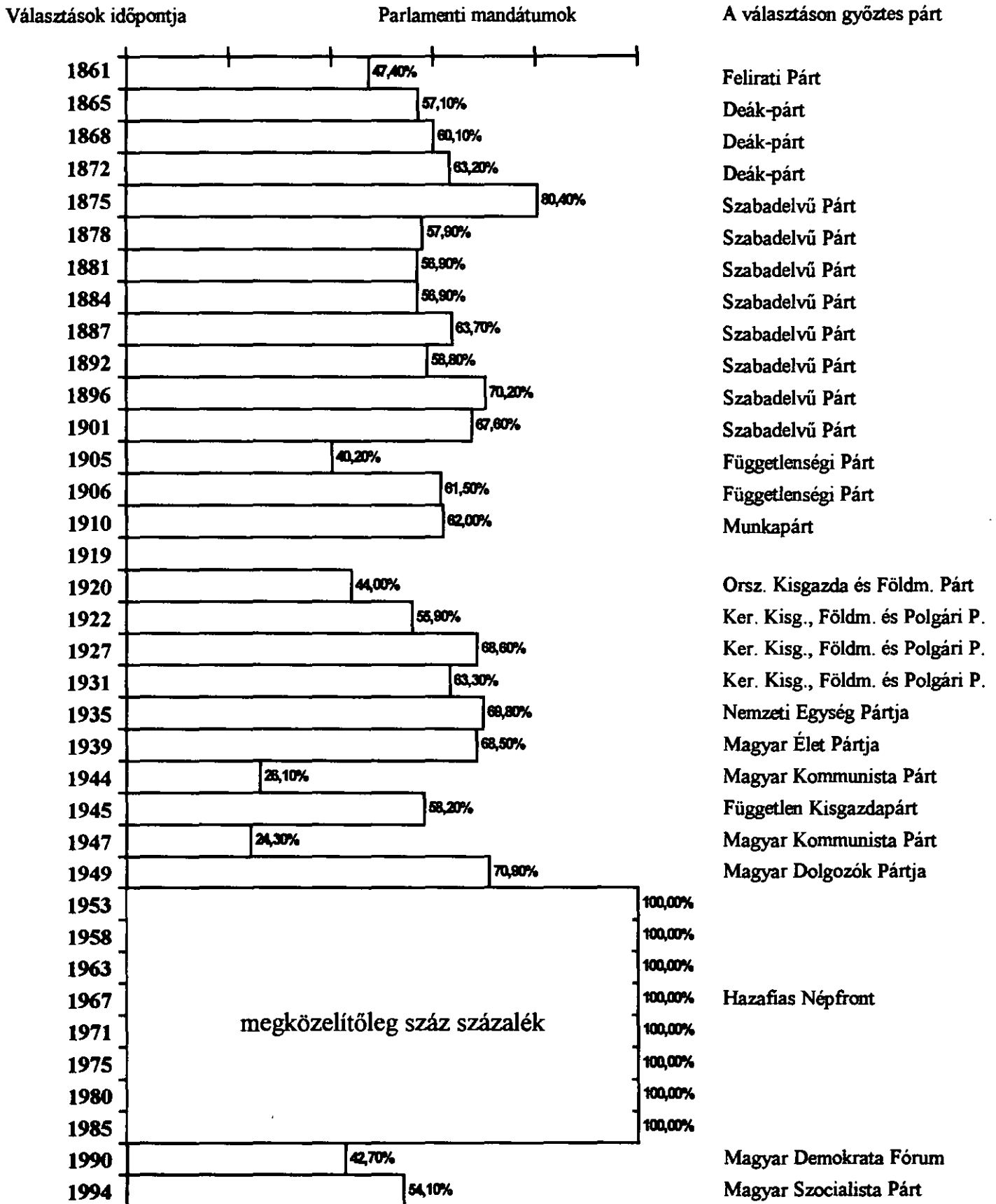
1. Bátayné Dr. Mácsai Anikó	☐		Független jelölt
2. Dr. Burián Miklós	☐		Magyar Igazság és Élet Pártja MIÉP
3. Dr. Csikai Zsolt	☐		Szabad Demokraták Szövetsége SZDSZ
4. Dr. Gaál Ödön	☐		Munkáspárt
5. Glattfelder Béla	☐		Fiatalkorú Demokraták Szövetsége FIDESZ
6. Dr. Józsa FABIÁN	☐		Magyar Demokrata Fórum MDF
7. Kalmár József	☐		Független Kisgazdapárt FKGP
8. Kovács János	☐		Libertás Polgári Szövetség Vállalkozók Pártja LPSZ VP
9. Mertus Lajos	☐		Magyarországi Zöld Párt ZÖLDEK
10. Tóth Endre	☐		Kereszténydemokrata Néppárt KDNP
11. Tóth Sándor	☐		Nemzeti Demokrata Szövetség NDSZ
12. Dr. Ujlaky István	☐		Magyar Szocialista Párt MSZP

A jelöltre szavazni a neve melletti körben elhelyezett egymást metsző két vonallal lehet.

Például:

Érvényesen szavazni csak egy jelöltre lehet.

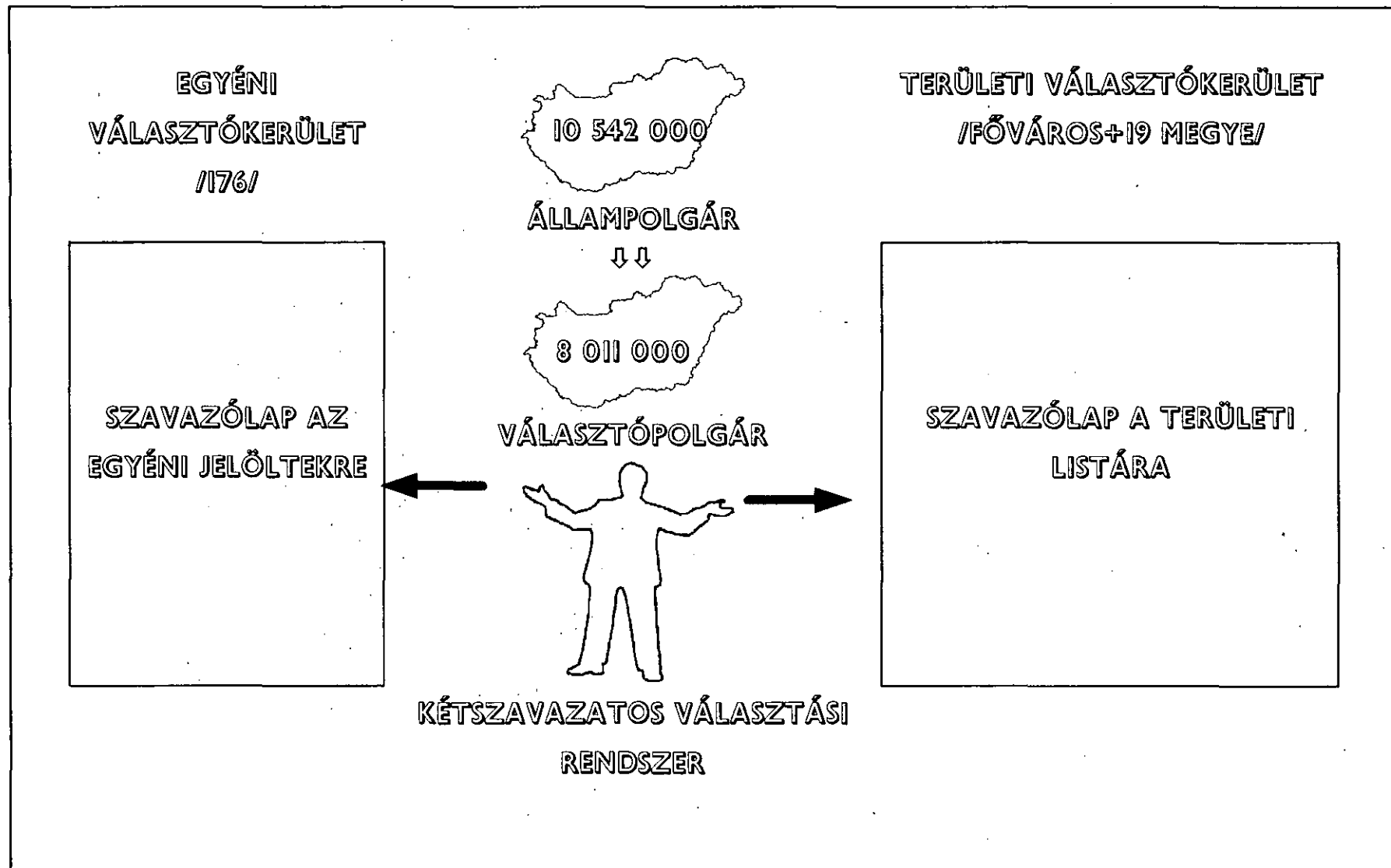
A GYŐZTES PÁRTOK RÉSZESEDESE A PARLAMENTI HELYEKBŐL, 1861-1994 (%-BAN)

A JELÖLÉS EREDMÉNYE AZ 1994. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKON

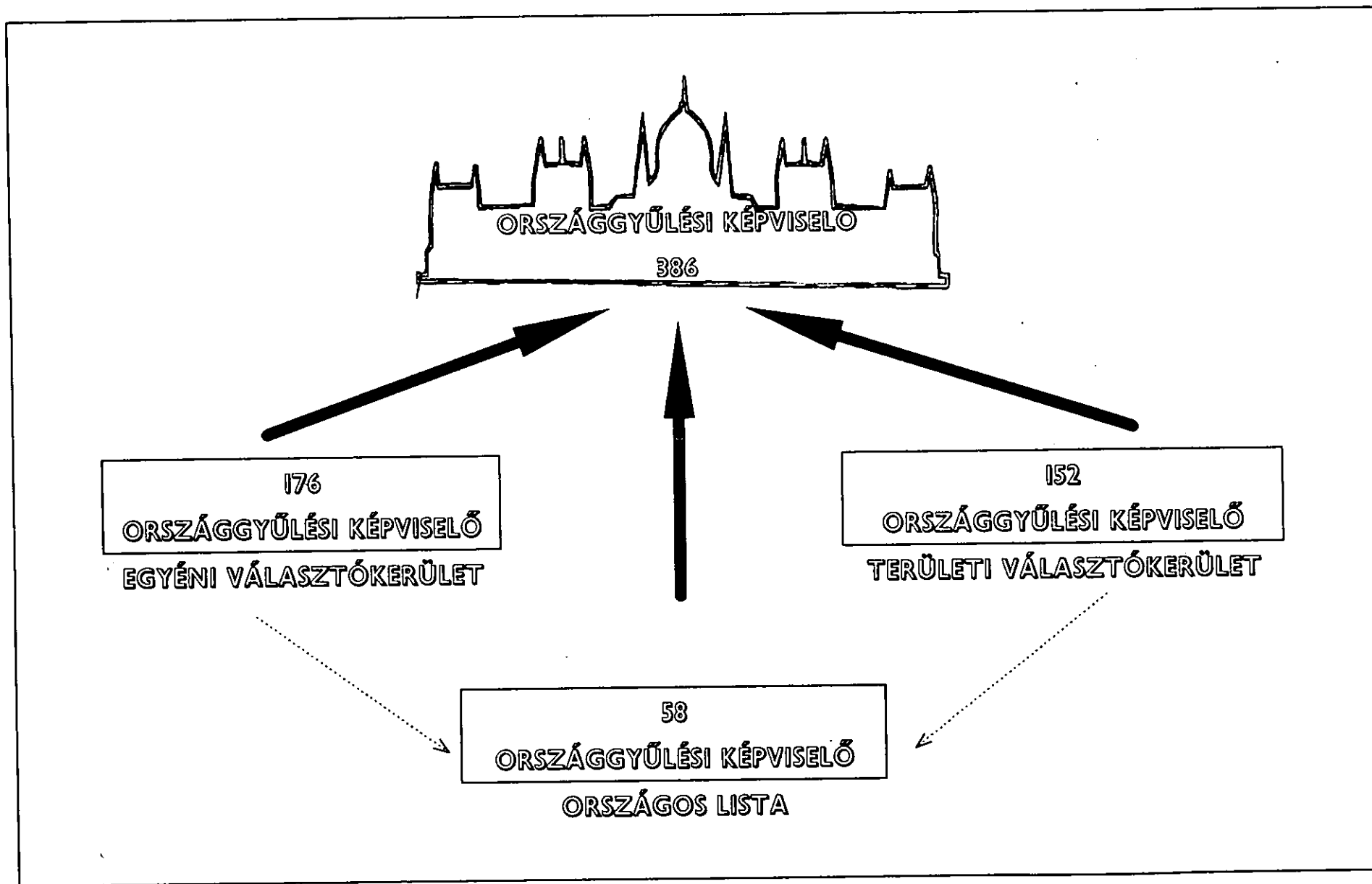
JELÖLTET ÁLLÍTÓ PÁRTOK SZÁMA	TERÜLETI LISTÁT ÁLLÍTÓ PÁRTOK SZÁMA	ORSZÁGOS LISTÁT ÁLLÍTÓ PÁRTOK SZÁMA	PARLAMENTI PÁRTOK SZÁMA
31	19	15	6
MSZP	MSZP	MSZP	MSZP
SZDSZ	SZDSZ	SZDSZ	SZDSZ
MDF	MDF	MDF	MDF
FKGP	FKGP	FKGP	FKGP
KDNP	KDNP	KDNP	KDNP
FIDESZ	FIDESZ	FIDESZ	FIDESZ
MUNKÁSPÁRT	MUNKÁSPÁRT	MUNKÁSPÁRT	
KÖZTÁRSASÁGPÁRT	KÖZTÁRSASÁGPÁRT	KÖZTÁRSASÁGPÁRT	1 agrár képviselő
AGRÁRSZÖVETSÉG	AGRÁRSZÖVETSÉG	AGRÁRSZÖVETSÉG	1 közös képviselő
MIÉP	MIÉP	MIÉP	
MSZDP	MSZDP	MSZDP	
EKGP	EKGP	EKGP	
LPSZ	LPSZ	LPSZ	
NDSZ	NDSZ	NDSZ	
ZÖLDEK	ZÖLDEK	ZÖLDEK	
KFKP	KFKP		
KONZV. PÁRT	KONZV. PÁRT		
ZA	ZA		
PIACPÁRT	PIACPÁRT		
CSALÁDI SZÖV.			
CSZP			
DEKÓ			
DP			
FMDP			
MIÉP			
MMP			
MSZV			
MTU			
NEM			
NYVT			
TFK			
FÜGGETLEN JELÖLTEK			
SZÁMA			
103			

10.
A VÁLASZTÁSI RENDSZER A VÁLASZTÓPOLGÁROK SZEMPONTJÁBÓL

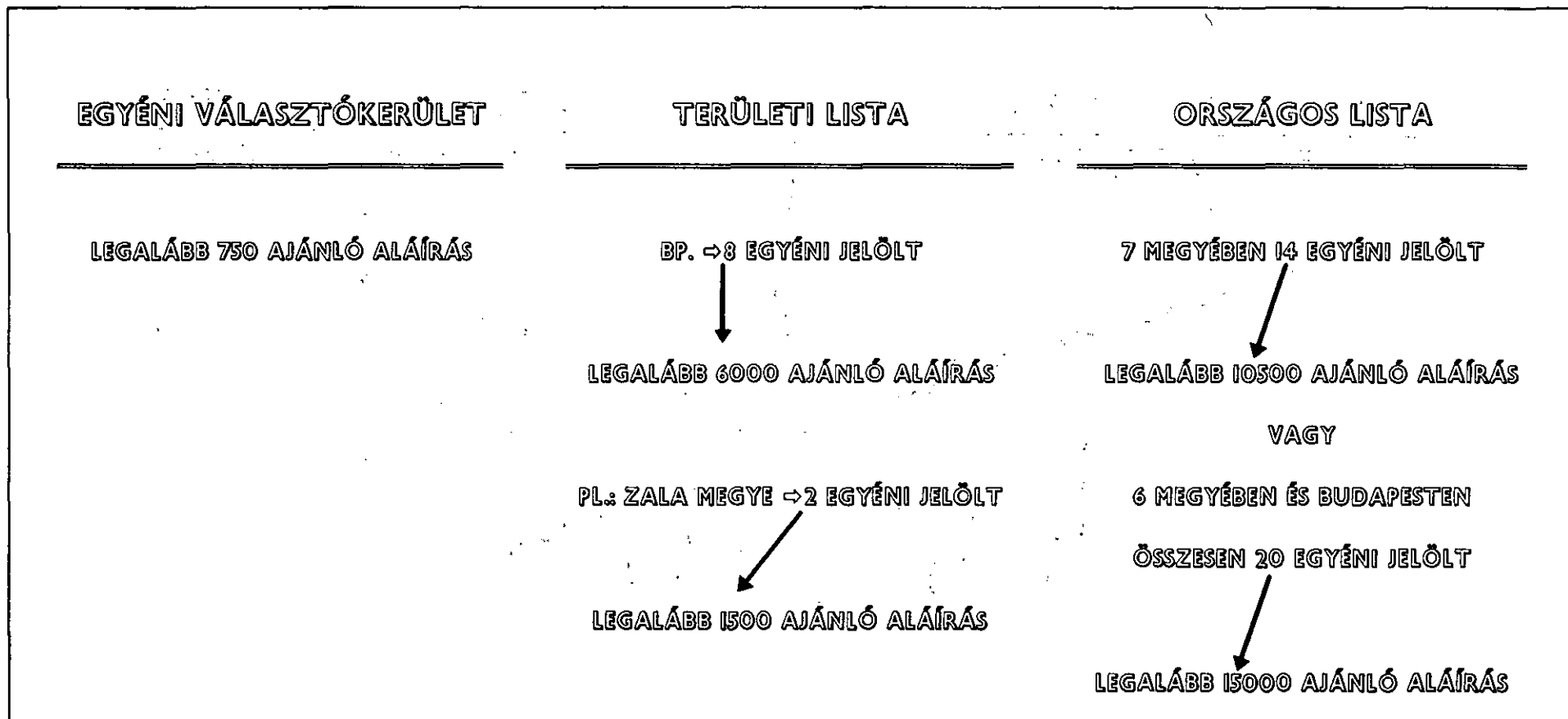

11.

A VÁLASZTÁSI RENDSZER AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK SZEMPONTJÁBÓL

A JELÖLÉS FELTÉTELEI

Country HUNGARY

Year _____ Language _____

Description GUIDE AND SUPPLEMEN-
TARY MATERIAL TO TEACH
THE SUBJECT "ELECTIONS"

IFES developed/sponsored? _____